

**ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА
[CURRENT ISSUES IN LITERARY STUDIES /
АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ]**

УДК 821.112.2

Стаття надійшла до редакції [Article received /

Статья поступила в редакцию] – 14.01.2019 р.

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism / Проверено на плагиат] – 17.01.2019 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text / Оригинальность текста] – 96.95 %

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2019.35.04>

**ПРИНЦИПИ СМИСЛОТВОРЕННЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ КАЗЦІ
ГЕРМАНА ГЕССЕ «ПЕРЕТВОРЕННЯ ПІКТОРА»**

Іван Петрович Мегела (м. Київ, Україна)

imegela@ukr.net

доктор філологічних наук, професор кафедри зарубіжної літератури

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

(Міністерство освіти і науки України)

01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14

Статтю присвячено висвітленню принципів смислотворення у філософській авторській казці Германа Гессе «Перетворення Піктора». Подається психоаналітичний аналіз казки як перифразу таємниці життя, простежується процес народження твору, унаочнюється символізація його образів, магічного, алхімічного перетворення фізичної матерії. Розкривається фундаментальний принцип герметизму «як зверху, так і внизу, як всередині, так і назовні», коли людська свідомість творить реальність і коли має місце поєднання східного світосприймання з принципом активної уяви К. Г. Юнга, як способу розвитку саморозуміння через працю з символами, використання динамічної мови іносказання та притчі. Досліджується творчий принцип синхронічності, що функціонує як метафора та впорядковує події «нефізичним» (непричинним) шляхом, а лише на підставі їхнього смислу. Розшифровується значення психоаналітичних символів: кристала карбункула, біблійного змія, «дерева життя», казкового птаха.

(Актуальні питання літературознавства [Актуальные вопросы литературоведения])

Принципи смислотворення у філософській казці Германа Гессе «Перетворення Піктора»

(Українською) [Принципы смысловотворения в философской сказке Германа Гессе «Преобразование Пиктора» (На укр. яз.)]

© Мегела І. П. [Мегела И. П.] imegela@ukr.net

Ключові слова: авторська філософська казка, перетворення, символи, квантова свідомість, спостерігач, активна уява, архетипи, синхронічність, трансперсональна психологія розгортання образу, символізація.

**PRINCIPLES OF SENSE FORMATION IN THE PHILOSOPHICAL
FAIRY TALE "PICTOR'S METAMORPHOSES"
BY HERMANN HESSE**

Ivan P. Megela (Kyiv, Ukraine)

imegela@ukr.net

Doctor of Science (Philology), Professor, Head of Foreign Literature Department
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Ministry of Education and Science of Ukraine)
14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601

Deep analysis of the fairy tale is presented as a periphrasis of mystery of life, the work is traced back to its inception, symbolic value of images, magical and alchemical transformation of physical matter is depicted. The article considers the fundamental hermetic principle "As above, so below; As within, so without" that suggests that human consciousness creates reality, Eastern worldview is combined with the principle of active imagination by C. G. Jung as a way to develop self-understanding through the work with symbols and the use of a dynamic language of allegory and parable. The article examines creative principle of synchronicity performed as a metaphor and as the one that arranges events not only by "non-physical" (non-causal) mechanisms but on the basis of their sense. The meanings of psychoanalytic symbols are identified: the carbuncle crystal, the biblical serpent, the "tree of life", the fairy-tale bird.

Key words: author's philosophical fairy tale, metamorphoses, symbols, quantum consciousness, observer, active imagination, archetypes, synchronism, transpersonal psychology of image development, symbolization.

(Current issues in literary studies)

Principles of sense formation in the philosophical fairy tale "Pictor's metamorphoses" by Hermann Hesse

(in Ukrainian) [Principi smislotvorennya u filosofskij kazci

Germana Gesse «Peretvorennya Piktora»]

© Megela I. P. [Megela I. P.] imegela@ukr.net

**ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНИТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

**ПРИНЦИПЫ СМЫСЛОТВОРЕНИЯ В ФИЛОСОФСКОЙ СКАЗКЕ
ГЕРМАНА ГЕССЕ «ПРЕОБРАЗОВАНИЕ ПИКТОРА»**

Иван Петрович Мегела (г. Киев, Украина)

imegela@ukr.net

доктор филологических наук, профессор кафедры зарубежной литературы
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
(Министерство образования и науки Украины)
01601, г. Киев, бул. Тараса Шевченко, 14

Статья посвящена освещению принципов смыслообразования философской авторской сказке Германа Гессе «Преобразование Пиктора». Подается психоаналитический анализ сказки как перифразы тайны жизни, прослеживается процесс создания произведения, наглядной символика его образов, магического, алхимического преобразования физической материи. Раскрывается фундаментальный принцип герметизма "как сверху, так и внизу, как внутри, так и снаружи", когда человеческое сознание творит реальность и когда имеет место сочетание восточного мировосприятия принципу активного воображения К. Г. Юнга, как способа развития самопонимания через работу с символами, использование динамической языка иносказания и притчи. Исследуется творческий принцип Синхроничности, функционирующий как метафора и упорядочивает события «нефизических» (Непричинные) путем, а лишь на основании их смысла. Расшифровывается значение психоаналитических символов: кристалла карбункула, библейского змея, «дерева жизни», сказочной птицы.

Ключевые слова: авторская философская сказка, преобразования, символы, квантовая сознание, наблюдатель, активное воображение, архетипы, синхроничность, трансперсональная психология развертывания образа, символика.

Герман Гессе (1877–1962) — видатний німецько-швейцарський письменник, поет, художник, лауреат Нобелівської премії (1946), один з найпопулярніших німецькомовних письменників у світі. Широко відомим його ім'я зробили такі культові епічні твори, як «Деміан», «Сідхартха», «Степовий вовк», «Нарцис і Гольдмунд», «Гра в бісер». Саме ці твори перебувають в центрі

(Актуальні питання літературознавства [Актуальные вопросы литературоведения])

Принципи смыслообразования в философской сказке Германа Гессе «Перетворення Пиктора»

(Українською) **Принципы смыслообразования в философской сказке Германа Гессе «Преобразование Пиктора»** (На укр. яз.)

© Мегела І. П. [Мегела Н. П.] imegela@ukr.net

**PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]**

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

уваги дослідників творчості письменника. Ці твори відомі і в Україні, вони неодноразово перекладалися українською мовою.

Однак поза увагою літературознавців залишається значна частина малої прози письменника, надто, таких жанрів, як казки, притчі, легенди. Ця частина творчої спадщини Германа Гессе практично невідома в Україні, оскільки немає перекладів українською і відсутні серйозні наукові дослідження.

Авторські казки Германа Гессе – унікальне явище, що дозволяє висвітлити антонімічність багатомірного буття письменника, долати межі раціонально-логічного контексту, вийти у простір невербального співпереживання, розширюючи сферу понятійного мислення..

У листі до Ф. Абея 1931 року Гессе писав «Сприймайте мої книги не як твори літератури, не як висловлення певних суджень, а як поетичні витвори. Поезія живе і діє лише там, де вона створює символи» [17, с. 81].

Символічні образи, що фігурують в казках, – це сліди, залишені первозданими архетипами, найглибшими і найтоншими психічними конструктами людської свідомості.

Саме цим образам казки завдячують свою глибину, зрозумілість та позачасову актуальність. Вони складають ядро літературного твору, з них народжується і магія, і дидактика, і психологізм.

Традиційний жанр «казки» органічно поєднаний з міфом. Але у даному випадку йдеться про авторську казку, в якій розкривається міфологічний світ, створений самим Гессе і поєднаний зі свідомістю головного персонажа (Піктора) та з набуттям ним своєї ідентичності.

Виходячи з інтернаціональності мови і чистої первісної форми, казка надається для вираження загальнолюдського. І в цьому сенсі казка Гессе – це не лише подорож вглиб себе, але й пошук універсальних принципів людського існування, сутісної єдності різних релігій, мов і культур [21].

Звісно, існують різні підходи до висвітлення зазначеної проблеми, різні методології, які можуть бути застосовані для інтерпретації казки. У цій статті пропонуємо психоаналітичний аналіз «Перетворення Піктора», що дозволяє, як на наш погляд, вирішувати два найсуттєвіші завдання. По-перше, пояснити

(Current issues in literary studies)

Principles of sense formation in the philosophical fairy tale "Pictor's metamorphoses" by Hermann Hesse

(in Ukrainian) [Principi smislotvorennia u filosofskij kazki

Germana Gesse «Peretvorennja Piktora»]

© Megela I. P. [Megela I. P.] imegela@ukr.net

**ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

самопородження тексту «Перетворення Піктора», і, по-друге, унаочнити саму схему символізації образів цієї казки.

Згідно Зігмунда Фрейда ("Поет і фантазування") [22] в кожному художньому творі присутні приховані мотиви та бажання, що не знаходять реалізації в реальному житті. Поет прагне створити свій власний, далекий від реальності світ, щоб заховатися від жорстокої дійсності і реалізувати свої фантазії. Зазвичай, джерелом конфліктів у цьому вигаданому світі служить завуальована дисгармонія митця і світу.

В цьому взаємозв'язку промовистим є твердження Гессе про те, що психоаналіз відкривається у всій глибині лише тому, хто "грунтовно й серйозно пережив його на власному досвіді, для кого психоаналіз – не суто інтелектуальне заняття, а душевне переживання" [6, с. 65]. Завдяки практичному знайомству з психоаналізом, людина може виробити в собі особливе ставлення до "власного підсвідомого", зможе відчутти "гарячу животворну, пристрасну взаємодію між свідомим і підсвідомим; багато з того, що залишається, зазвичай, за межею і розігрується тільки в мимовільних снах" [6, с. 65].

У конкретному випадку йдеться про жанр чарівної казки, як безпосереднього відображення психічних процесів колективного підсвідомого, Згідно К. Г. Юнга, будь-який архетип є невідомим психічним феноменом, отож, практично неможливо бодай якось задовільно відтворити зміст архетипного образу мовою мислення.

Образно кажучи, підсвідоме перебуває в такому ж стані, що й сама людина, яка побачивши чи переживши щось незвичайне, прагне поділитися своїми враженнями. Але оскільки те, з чим вона зіштовхнулася ще не сформульоване понятійно, то їй не вистачає мовних засобів для його вираження.

Філософська казка «Перетворення Піктора» (1922 р.) – історія Піктора (Піктор – латиною художник – прим. І. Мегела), який потрапивши до раю, спостерігає заворожено за метаморфозами, що там відбуваються. Рай складається з пістрявого розмаїття матеріального світу, а сам спостерігач наділений необмеженою свободою перетворення. Еволюція фізичної матерії подана тут як низка метаморфоз: від мінералів до рослин, від рослин до тварин, і від тварин у

(Актуальні питання літературознавства [Актуальные вопросы литературоведения])

Принципи смислотворення у філософській казці Германа Гессе «Перетворення Піктора»

(Українською) **[Принципы смысловотворения в философской сказке Германа Гессе «Преобразование Пиктора»** (На укр. яз.)]

© Мегела І. П. [Мегела И. П.] imegela@ukr.net

**PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]**

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

зворотному напрямку до магічного каменю карбункул, за допомогою якого Піктор перетворюється у свою чергу на могутнє дерево.

У листі до Анні Боднер від 27.X.1922 р. Гессе писав: «Піктор приніс мені радість. Це зовсім маленька казка, яку можна сприймати і як кумедний жарт, а також як ніщість, і як езотеричну мудрість, в ній є і те й інше» [20, с. 134]. А через місяць, звертаючись до тієї ж адресатки, він розкриває зміст своїх слів: «Казка, що більшою мірою зродилася фантазування образами, є західно-східна фантазія. Для інтелектуалів – це серйозний перифраз таємниці життя, для дитячого читача – весела казка» [20, с. 137].

Реальною основою мотиву перетворення служать автобіографічні моменти з життя Гессе (його стосунки з молодого дочкою швейцарської письменниці Лізи Венгер Рут, яка через три роки стала його дружиною). Власне, образ Піктора – це проекція свідомості самого автора твору.

Це і подорож «вглиб себе», це і пошук універсальних принципів людського існування, сенсу буття, формування Тотальної Людини. При цьому казка насичена таємничими знаками, образами-символами і дає ключ для розкриття алхімічних таємниць і принципів квантової свідомості [9]. «Казку «Перетворення Піктора» можна сприймати як пошанування «Чарівної флейти» Моцарта, яку так любив Гессе – і про що він подає інформацію в романі «Степовий вовк», над яким почав працювати саме в цей період. Метаморфоза, яку зазнає Піктор аж ніяк не небезпечна. При цьому задіяні свавільні душевні і людинотворчі сили, що належать до арсеналу поетичної творчості. [23] Відомий дослідник творчості Германа Гессе Фолькер Михельс зазначає, що це і є саме те нове і нетрадиційне у казці Гессе, яка з'явилася після Першої світової війни, коли в ній діють не темні сили, що не підкоряються ірраціональній сваволі, а магічні перетворення, що дімають у реальному світі і які чарівним чином проявляються в тій чи іншій ситуації [19, с. 634]. Сам Гессе писав про це так: «Я завжди любив ігрове начало в мистецтві: в дитинстві та юності я нерідко з великим задоволенням, зазвичай, наодинці з собою, займався створенням чогось на кшталт сюрреалістичної поезії, люблю й тепер цим займатися, особливо прокидаючись рано, але, звісно, не утруднюючи себе фіксуванням на папері маленьких мильних бульбашок» [5, с. 317].

(Current issues in literary studies)

Principles of sense formation in the philosophical fairy tale "Pictor's metamorphoses" by Hermann Hesse

(in Ukrainian) [Principi smislotvorennya u filosofskij kazki

Germana Gesse «Peretvorennya Piktora»]

© Megela I. P. [Megela I. P.] imegela@ukr.net

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

Найбільше приваблювали Піктора в раю дерева. Деякі з них сполучають в собі чоловіче і жіноче, сонце і місяць, вони символізують старокитайський дуалізм таоїстського Інь і Янь як засадничого принципу біполярності життя. Але там є і зачаклі дерева. На одному з таких дерев причаїлася біблійна змія, яка улесливо радить Піктору втілити за допомогою карбункулу жадане його бажання перетворитися на дерево як уособлення сили ,спокою. врівноваженості. Піктор піддається спокусі і на деякий час почуває себе щасливим, поки не усвідомлює, що затим він втратив здатність до подальшого перетворення, аж тут несподівано з'являється казковий птах, який приносить «білявий дівчині у блакитній сукні» магійний карбункул і запалює в ній бажання злитися з деревом – Піктором. Після парування дерево отримує новий імпульс до життя, набуває райську рівновагу, внутрішню цілісність, здатність до перетворення.

Попри невеликий обсяг «Перетворення Піктора» – складний твір. Зовні – це «ритмізована поетична проза» про людську самотність і надію на її переборення. Дерево символізує самотнього маргінала, який шукає свій шлях у житті. Піктор і його рай – це в певному сенсі сам Гессе і Тешин, (місцевість у Швейцарії), де письменник мешкав на той час.

Внутрішню основу твору складає фундаментальний принцип герметизму: «як вгорі, так і внизу, як всередині, так і зовні». Людська свідомість творить реальність і водночас змінює її («Які очі – такий світ»). Без спостерігача довколишня реальність являє собою лише ймовірнісну форму [1]. «Я творю свою реальність, моя свідомість змінює реальність» – ця ідея є визначальною в концепціях духовних, метафізичних, окультних та алхімічних традицій.

Але для того, щоб стати творцем своєї особистої реальності, необхідно вміти входити у стан зміненої свідомості. Гессе демонструє приклад дхармічного мистецтва, що народжується зі стану пробудженої свідомості і позначене відсутністю егоцентричності. Митець втілює одночасно глядача і творця, що веде до стирання меж між мистецтвом і життям. При цьому має місце органічне поєднання східного світосприйняття з принципом активної уяви (К. Г. Юнга) як способу розвитку саморозуміння через працю з символами, залучення підсвідомого до діалогу зі свідомим, а також з прийомами трансперсональної психології.

(Актуальні питання літературознавства [Актуальные вопросы литературоведения])

Принципи смислотворення у філософській казці Германа Гессе «Перетворення Піктора»
(Українською) [Принципы смысловложения в философской сказке Германа Гессе «Преобразование Пиктора» (На укр. яз.)]

© Мезела І. П. [Мезела И. П.] imegela@ukr.net

**PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHIVISTYKY]**

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

Подібно до того, як у тілі людини можна виділити універсальну загальнобіологічну структуру спадкової інформації – генетичний код ДНК, так і колективне людське підсвідоме містить в собі універсальні структурні елементи, своєрідні «первинні праобрази», архетипи, «атоми душі», «нульову точку», де стикаються фізичний і психічний світи [7]. Психічні процеси, що супроводжують розширення свідомого, можна уявити собі як виникнення нового (свідомого і несвідомого) змісту довкола певного центру, «самості», мандали, що в давньокитайських текстах позначалося як «коловерть світла».

Трансценденція свідомості до самості переживається найчастіше у вигляді архетипних образів, зокрема, нумінозного [11] комбінації, яку К. Г. Юнг називає індивідуацією [15], тобто як становлення єдиного гомогенного буття, «шляху до себе» чи то «самостановлення».

Піктор, прагнучи духовного одужання, перебуває у стані постійної зміни, вчиться усвідомлювати, що все у світі має свою смерть, що це необхідна умова відродження, прокинення до нового життя. Тільки після переборення кризи, розчарування він набуває внутрішню рівновагу, досягає вищого рівня свідомості.

«Перетворення Піктора» – торжество кохання і водночас яскрава ілюстрація вчення про три ступені людського пізнання [24].

Суттєву роль відіграють у творі психоалхімічні символи: кристал карбункул (символ самості і метаморфоз), змії, дерева і птаха. Все, що там відбувається, вказує на магічне, алхімічне перетворення грубої матерії, (алхімічний чин Великого Діяння), і на духовне перетворення Піктора.

Результат Великого Діяння – символічний виплід, герметичний скарб, філософський камінь або ще інакше, Абсолютний вуглик чи коштовний карбункул, сяє сонце мікрокосму і зірка вічного бачення. Про магічні властивості граната-карбункула розповідають легенди. Йому приписують, насамперед здатність надавати його власнику владу над людьми. В деяких країнах прикраси з гранатами носять всі дівчата, оскільки вважається, що він привертає щасливе кохання. У середньовічній Європі гранат носили лише чоловіки, оскільки вважали його амулетом, що охороняє від поранень і понівечень. Але найголовнішою властивістю цього каменю у всіх народів вважається вміння породжувати сильні пристрасті. Енергійним, пристрасним,

(Current issues in literary studies)

Principles of sense formation in the philosophical fairy tale "Pictor's metamorphoses" by Hermann Hesse

(in Ukrainian) [Principi smislotvorennya u filosofskij kazki

Germana Gesse «Peretvorennya Piktora»]

© Megela I. P. [Megela I. P.] imegela@ukr.net

**ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]**Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

емоційним людям карбункул приносить щастя, удачу, успіх, викликає творче піднесення. В глибинній психології К. Г. Юнга карбункул – символ інтеграції самості. Гессе ж актуалізує приворотну властивість чарівного каменю, його здатність породжувати сексуальне бажання і сильні почуття. Важливу функцію виконує у казці образ птаха, що об'єднує у своєму оперенні цілий спектр кольорів і перетворюється на очах зачудованого Піктора спочатку на квітку, затим на метелика, а ще згодом на кристал, і вже той наділяє Піктора здатністю перетворення на будь яку іншу істоту. Образ казкового птаха виступає символом єдності протилежностей і «породжує зміни і рух, розвиток й ускладнення» [13, с. 293]. Отже, народжується нове символічне значення цього образу, що визначається не так його «пташиною природою», як новими магічними властивостями. Але при цьому актуалізуються і такі його традиційні символістські значення як дух, безсмертя, велика мудрість тощо. Тобто, обираючи птаха символом Ін-Янь, Гессе немовби відтворює цілісний ланцюжок буття: єдність протилежностей («всеколірне оперення птаха») – перетворення (безперервнi переродження) – безсмертя (саме існування птаха) [2].

Отже, формування образів-символів відбувається в процесі їх розгортання, коли елементи різних рівнів, що взаємодіють з ними, актуалізують їх конкретні символічні значення або ж служать матеріалом для створення нових символічних смислів, що дозволяє розглядати процес розгортання образу як головний механізм його символізації (може краще тут подати Гавриліну). Вчитуючись у «Перетворення Піктора», ми немовби занурюємося у світ прихованих символів, намагаємося збагнути при цьому за таємничими знаками, образами шукання сенсу буття, відкриття істинної сутності людини в самій собі. В тексті зашифрований смисл глибокої релігійної філософії поклоніння гностичному божеству Абракасу, як символу гомогенного світосприйняття співіснування світла і темряви, добра і зла, Бога й Диявола «Аж ось він побачив інше дерево, що було водночас сонцем і місяцем. Піктор запитав його: – Це ти – дерево життя? Сонце кивнуло і розсміялося, місяць кивнув і посміхнувся» [18, с. 206].

Символічні способи вираження й образи, складають поняття, які ми не можемо чітко визначити чи цілковито їх зрозуміти. Символи завжди містять якісь додаткові, приховані значення. Згідно Юнга, за знаком *стойть* ще дещо, але

(Актуальні питання літературознавства [Актуальные вопросы литературоведения])

Принципи смислотворення у філософській казці Германа Гессе «Перетворення Піктора»(Українською) **[Принципы смысловотворения в философской сказке Германа Гессе «Преобразование Пиктора»** (На укр. яз.)]© *Мезела І. П. [Мезела Н. П.] imegela@ukr.net*

**PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]**

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

символ, наприклад, дерево, є чимось самим по собі – динамічною, живою сутністю. Символ може представляти і психічну ситуацію людини, і він же є водночас ситуацією в кожний окремий момент.

Символи – репрезентації психіки. Символами означена сама доля людини, вища еволюція її психіки. Отож, щоб виявити їх послання, необхідно розшифрувати їх смисл.

Можемо виділити такі два головні аспекти символу: ретроспективний, що управляється інстинктами, та проспективний, пов'язаний з кінцевими цілями людства,

Ретроспективний тип аналізу розкриває інстинктуальну базу символу, проспективний – тугу людини за довершеністю, відродженням, гармонією, очищенням. Перший тип аналізу – каузальний, редуktivний; другим – телеологічний, фіналістичний. Проте повне пояснення символу можливе лише на основі поєднання того й іншого.

За твердженням творця квантової фізики Вернера Гейзенберга те, що ми спостерігаємо, – це не сама природа, а та природа, що постає в такому вигляді, в якому вона виявляється завдяки нашому способу постановки питань» [3]. Тобто, ми переживаємо наше сприйняття, але не саму реальність.

Прихильники квантової фізики вважають, що не розум регулюється мозком, а навпаки, мозок регулюється розумом. Поки не з'явиться спостерігач електрони являють собою лише аморфну хмарку. Отже, між квантовою фізикою і свідомістю існує взаємозв'язок [8]. На думку Роджера Пенроуза [12], об'єктивна редукція квантового стану є основою свідомості, що може бути пояснена лише із залученням постулатів квантової механіки, явищ суперпозиції, квантової заплутаності.

Для опису такої складної багаторівневої реальності з великою кількістю взаємозв'язків, якою є не лише реальність світу душевних переживань, але й сама реальність макросвіту, письменникові доводиться звертатися до динамічної мови іносказання і притчі [10] (образ реальності, що виникає при зверненні до динамічної мови опису, ієрархічно впорядковується суб'єктом (Піктором)).

Заглиблюючись у «сутність» світобудови, людина досягає тієї глибини, де стають суттєвими вже не лише причинно-наслідкові зв'язки, але й зв'язки синхронічні, що не обумовлені наявністю жодного переносника взаємодії. Тобто,

(Current issues in literary studies)

Principles of sense formation in the philosophical fairy tale "Pictor's metamorphoses" by Hermann Hesse

(in Ukrainian) [Principi smislotovrennya u filosofskij kazci

Germana Gesse «Peretvorennya Piktora»]

© Megela I. P. [Megela I. P.] imegela@ukr.net

**ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

у природі діє постійний творчий принцип, що функціонує як метафора і впорядковує події «нефізичним» (непричинним) шляхом, а лише на підставі їхнього смислу.

Простір і час уявляються при цьому як психічно відносні «постулати усвідомлюючого розуму». Образи, що знаходяться в підсвідомому проникають у свідомість у формі передчуттів чи символів; а об'єктивна фізична ситуація дивовижно співпадає з цим образом.

На підставі численних дослідів Юнг дійшов висновку про наявність в природі само існуючих об'єктивних смислів, що не є продуктом психіки, а присутні водночас як у психіці, так і в зовнішньому світі. Тобто матеріальні об'єкти наділені психоїдними властивостями, власне ,чим і пояснюються дивовижні смислові співпадіння [16].

Синхронія функціонує за принципом метафори, поєднанням конгруентності двох і більше факторів для створення мета-смыслу, який можна було б описати як такий, що зринає ба навіть як трансцендентний.

В традиційній психіатрії терміну «синхроністичність» найбільше відповідає манія співвіднесення й апофенія, тобто здатність бачити певну систему чи взаємозв'язки у випадкових чи алогічних фактах і, явищах. Переживаючи транс персональні відчуття, психічні й свідомісні процеси поза емпірикою, колективне підсвідоме, імпульси з космосу, Піктор зазнає тих змін, що допомагають йому знаходити себе, відчуті цілісність зі світом, вирішувати свої екзистенційні проблеми. Перебуваючи в холотропному стані [4], йому відкривається щось таке, що є неможливим при раціоналістичному аналізі ситуації. За твердженням Марії Луїзи фон Франц [14] архетип – це відносно замкнута енергетична система, що пронизує своїм потоком всі аспекти колективного підсвідомого. Це специфічний психічний імпульс, що діє на кшталт променю радіації і водночас як єдине магнітне поле, що поширюється у всіх напрямках. Для нас у конкретному випадку архетип – це не стільки «елементарна ідея», скільки «елементарна емоція», елементарний поетичний образ, фантазія, елементарний імпульс, спрямований на звершення певної символічної дії.

У цьому взаємозв'язку слід наголосити на тому, що образ живий і значимий лише тоді, якщо він володіє для нас емоційною і чуттєвою цінністю і

(Актуальні питання літературознавства [Актуальные вопросы литературоведения])

Принципи смыслообразования у філософській казці Германа Гессе «Перетворення Піктора»

(Українською) **[Принципы смыслообразования в философской сказке Германа Гессе «Преобразование Пиктора»** (На укр. яз.)]

© *Мезела І. П. [Мезела И. П.] imegela@ukr.net*

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHIVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

саме тому з поміж різних конотацій міфу про дерево як символу росту, життя і єднання субстанцій, центру світу, образу Великої матері, життя і смерті, фалічного символу батька і т. п. Гессе вибрав саме ту, що найбільше відповідала його психічному стану в період написання твору. «Красуня розтаяла, зникла, вона злилася в обіймах з деревом, зродилася з його стовбура новою, міцною гілкою і швидко погнала вгору. І все стало гарним, і світ набув впорядкованої рівноваги, і тільки тепер був віднайдений справжній рай. Піктор більше вже не був старим, тужливим деревом, він тепер наспівував голосно й радісно: Пікторія! Вікторія!». Піктор знову переродився. Й оскільки цього разу він досяг стану істинного, вічного перетворення, оскільки з однієї половинки став одним цілим, то відтепер він міг перетворюватися стільки разів, скільки забажає». Чародійний потік становлення безперервно протікав його жилами, і він навіки ставав часткою повсякчасного дива творення. Він ставав оленем і ставав рибою, ставав людиною і змією, хмарою і пташкою. Але в будь-якій подобі він був одним цілим, був парою, був сонцем і місяцем, чоловіком і жінкою, плив немов ріка-близнюки через рідні краї, висів на небі немов подвійна зірка» [18, с. 210–211].

Отже, загальний висновок. Запропонована нами методика аналізу вписується у квантову парадигму світу, що надає широкі можливості для розуміння законів індивідуального через всезагальне і дозволяє по-новому інтерпретувати твори Германа Гессе.

Література

1. Бор, Нильс. Атомная физика и человеческое познание (Москва, Издательство иностранной литературы, 1961).
2. Гаврилина, Н. А. «Процесс развертывания как основной механизм символизации образа (на материале малой прозы Г. Гессе).» *Вестник Самарского государственного университета*, Серия «Литература. Литературоведение. Народное творчество» (2010), доступ <https://cyberleninka.ru/.../protseess-razvertyvaniya-kak-osnovnoy-mehanizm-simvoliza>
3. Гейзенберг, В. *Физика и философия. Часть и целое* (Москва, Наука, 1999).
4. Гроф, С. *Холотропное сознание. Три уровня человеческого сознания и их влияние на нашу жизнь* (Москва, Издательство «АСТ», 2003), 272.
5. Гессе, Г. «Ночные игры.» *Собрание Сочинений в 8 т.*, том 7 (Москва,

(Current issues in literary studies)

Principles of sense formation in the philosophical fairy tale "Pictor's metamorphoses" by Hermann Hesse

(in Ukrainian) [Principi smislotvorennya u filosofskij kazci

Germana Gesse «Peretvorennya Piktora»]

© Megela I. P. [Megela I. P.] imegela@ukr.net

ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНИТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

Издательская группа «Прогресс- Литера», Харьков, Фолио, 1993): 316–321.

6. Гессе, Г. «Художник и психоанализ.» *Собрание Сочинений в 8 т.*, том 8 (Москва, Издательская группа «Прогресс- Литера», Харьков, Фолио, 1995).7. Копейкин, К. В. «*Души атомов и «атомы» души Вольфганг Эрнст Паули, Карл Густав Юнг и «три великих проблем физики»*», доступ <https://ufn.ru/tribune/trib151208.pdf>8. Менский, М. Б. *Человек и квантовый мир: Фрязино: «Век 2»* (2005).9. *Моє знаомство с Германом Гессе*, Апокриф доступ apokrif93.com/blog/2010/08/01/moyo-znakomstvo-s-germanom-gesse/10. Мухелишвили, Н. Л., Сергеев, В. М. «Контекстная семантика понятий и зарождение логических парадигм (Логика византийских мыслителей и идеи квантовой физики).» *Текст: семантика и структура* (Москва, Наука 1983), 287.11. Отто, Р. *Священное. Об иррациональном в идее божественного и его соотношении с рациональным* (Санкт-Петербург, АНО, Издательство СПб университета, 2008).12. Петроуз, Роджерс. *Путь реальности, или Закон, управляющий Вселенной* (Москва, Издательство Регулярная и хаотическая динамика. Институт компьютерных исследований, 2007).13. Тресиддер, Дж. *Словарь символов*, пер. с англ. С. Палько (Москва, ФАИР-ПРЕСС, 2001), 293.14. Франц Мария Луиза фон. *Психология сказки. Толкование волшебных сказок*, доступ <https://www.livelib.ru/.../about-psihologiya-skazkitolkovanie-volshebnyh-skazok-psih/>.15. Юнг, К. Г. *Воспоминания, сновидения, размышления* (Киев, Airland, 1994), 377.16. Юнг, К. Г. *Синхроничность :каузальный объединяющий принцип* (Москва, Рефл-бук, Киев, Ваклер, 1999).17. Hesse, H. *Brief an F. Abel. Baden. Dezember 1931* (Suhrkamp Verlag Berlin und Frankfurt am Main, 10 bis 12 Auflage, 1984), 81.18. Hesse, H. *Die Märchen* (Suhrkamp. Taschenbuch. Erste Auflage-Frankfurt am Main): 206, 210–211.19. Hesse Hermann. *Sämtliche Werke*, Band 9: *Die Märchen, Legenden, Übertragungen, Dramatisches, Idyllen*, Hrsg. v. Volker Michels (Frankfurt a.M., Suhrkamp 2002): 634.20. Hesse, Hermann. *Sonne und Mond seien freundlich zu Ihnen, liebe Freundin*.

(Актуальні питання літературознавства [Актуальные вопросы литературоведения])

Принципи смислотворення у філософській казці Германа Гессе «Перетворення Піктора»

(Українською) [Принципы смысловотворения в философской сказке Германа Гессе «Преобразование Пиктора» (На укр. яз.)]

© Мезела І. П. [Мезела И. П.] imegela@ukr.net

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

Der Briefwechsel mit Anny und Hermann Bodner, Hrsg von Jürgen Bellow (Hamburg, Igel Verlag, 2013): 134.

21. Franz Marie Louise von. *Psychologische Märcheninterpretation* (Eine Einführung, München, 1986).

22. Freud Sigmund. «Der Dichter und das Phantasieren.» *Methoden der Literaturanalyse im 20. Jahrhundert*. Frankfurt a. Main; Berlin. München, Verlag Moritz Diesterweg, 1974): 8–14.

23. *Neue Schweizer Rundschau* (Januar, 1955).

24. Padularosa / Daniela Hermann Hesse-Wanderer der inneren Welt. *Die Therapie der Psyche und die Darstellung der Natur in den Märchen und Aquarellen / Magischer Einklang. Dialog der Künste im Werk Hermann Hesses*, Hrsg von Herriette Herwig und Sikander Singy (Wallstein Verlag Göttingen, 2011).

References

1. Bor, Nils. *Atomnaya fizika i chelovecheskoe poznanie* (Moskva, Izdatelstvo inostrannoy literatury, 1961).

2. Gavrilina, N. A. «Process razvertyvaniya kak osnovnoy mehanizm simvolizatsii obraza (na materiale maloy prozy G. Gesse).» *Vestnik Samarskogo gosudarstvennogo universiteta*, Seriya «Literatura. Literaturovedenie. Narodnoe tvorchestvo» (2010), dostup <https://cyberleninka.ru/.../protsess-razvertyvaniya-kak-osnovnoy-mehanizm-simvoliza>

3. Gejzenberg, V. *Fizika i filosofiya. Chast i celoe* (Moskva, Nauka, 1999).

4. Grof, S. *Holotropnoe soznanie. Tri urovnya chelovecheskogo soznaniya i ih vliyaniye na nashu zhizn* (Moskva, Izdatelstvo «AST», 2003), 272.

5. Gesse, G. «Nochnye igrы.» *Sobranie Sochineniy v 8 t., tom 7* (Moskva, Izdatelskaya gruppa «Progress- Litera», Harkov, Folio, 1993): 316–321.

6. Gesse, G. «Hudozhnik i psihoanaliz.» *Sobranie Sochineniy v 8 t., tom 8* (Moskva, Izdatelskaya gruppa «Progress- Litera», Harkov, Folio, 1995).

7. Kopejkin, K. V. «*Dushi*» atomov i «atomy» *dushi Wolfgang Ernst Pauli, Karl Gustav Yung i «tri velikih problem fiziki*», dostup <https://ufn.ru/tribune/trib151208.pdf>

8. Menskij, M. B. *Chelovek i kvantovyy mir: Fryazino: «Vek 2»* (2005).

9. Moyo znakomstvo s Germanom Gesse, *Apokrif* dostup apokrif93.com/blog/2010/08/01/moyo-znakomstvo-s-germanom-gesse/

10. Mushelishvili, N. L., Sergeev, V. M. «Kontekslnaya semantika ponyatij i zarozhdenie logicheskikh paradigmat (Logika vizantijskikh m yslitelej i idei kvantovoy fiziki).» *Tekst: semantika i struktura* (Moskva, Nauka 1983), 287.

(Current issues in literary studies)

Principles of sense formation in the philosophical fairy tale "Pictor's metamorphoses" by Hermann Hesse

(in Ukrainian) [Principi smislotvorennya u filosofskij kazci

Germana Gesse «Peretvorennya Piktora»]

© Megela I. P. [Megela I. P.] imegela@ukr.net

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

11. Otto, R. *Svyashennoe. Ob irratsionalnom v idee bozhestvennogo i ego sootnoshenii s racionalnym* (Sankt-Peterburg, ANO, Izdatelstvo SPB universiteta, 2008).

12. Petrouz, Rodzhers. *Put realnosti, ili Zakon, upravlyayushij Vseleenoj* (Moskva, Izdatelstvo Regul'yarnaya i haoticheskaya dinamika. Institut kompyuternyh issledovanij, 2007).

13. Tresidder, Dzh. *Slovar simvolov*, per. s angl. S. Palko (Moskva, FAIR-PRESS, 2001), 293.

14. Franc Mariya Luiza fon. *Psihologiya skazki. Tolkovanie volshebnyh skazok*, dostup <https://www.livelib.ru/.../about-psiologiya-skazkitolkovanie-volshebnyh-skazok-psihi>.

15. Yung, K. G. *Vospominaniya, snovideniya, razmyshleniya* (Kiev, Airland, 1994), 377.

16. Yung, K. G. *Sinhronichnost :kavzalnyj obedinyayushij princip* (Moskva, Refl-buk, Kiev, Vakler, 1999).

17. Hesse, H. *Brief an F. Abel. Baden. Dezember 1931* (Suhrkamp Verlag Berlin und Frankfurt am Main, 10 bis 12 Auflage, 1984), 81.

18. Hesse, H. *Die Märchen* (Suhrkamp. Taschenbuch. Erste Auflage-Frankfurt am Main): 206, 210–211.

19. Hesse Hermann. *Sämtliche Werke*, Band 9: *Die Märchen, Legenden, Übertragungen, Dramatisches, Idyllen*, Hrsg. v. Volker Michels (Frankfurt a.M., Suhrkamp 2002): 634.

20. Hesse, Hermann. *Sonne und Mond seien freundlich zu Ihnen, liebe Freundin. Der Briefwechsel mit Anny und Hermann Bodner*, Hrsg von Jürgen Bellow (Hamburg, Igel Verlag, 2013): 134.

21. Franz Marie Louise von. *Psychologische Märcheninterpretation* (Eine Einführung, München, 1986).

22. Freud Sigmund. «Der Dichter und das Phantasieren.» *Methoden der Literaturanalyse im 20. Jahrhundert*. Frankfurt a. Main; Berlin. München, Verlag Moritz Diesterweg, 1974): 8–14.

23. *Neue Schweizer Rundschau* (Januar, 1955).

24. Padularosa / Daniela Hermann Hesse-Wanderer der inneren Welt. *Die Therapie der Psyche und die Darstellung der Natur in den Märchen und Aquarellen / Magischer Einklang. Dialog der Künste im Werk Hermann Hesses*, Hrsg von Herriette Herwig und Sikander Singy (Wallstein Verlag Göttingen, 2011).

(Актуальні питання літературознавства [Актуальные вопросы литературоведения])

Принципи смислотворення у філософській казці Германа Гессе «Перетворення Піктура»

(Українською) [Принципы смысловотворения в философской сказке Германа Гессе «Преобразование Пиктура» (На укр. яз.)]

© Мезела І. П. [Мезела И. П.] imegela@ukr.net